

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 3. aprila 1861.

Ena izmed najmenitnejših nalog o kmetijskih rečeh kranjskega deželnega zbora.

Treba bi bilo, da že prvi kranjski zbor bi se pečal s takimi rečmi, katerih vredenje je deželi zelo potrebno. Med te zelo važne opravila se šteje postavno vredenje sedanjega brezpostavnega razkosanja gruntov. Kakor je nekdanj veljala škodljiva prepoved, grunte na drobne kose razprodajati, tako sedaj začinja prihajati škodljivo nezumno razkosanje brez konca in kraja.

Pri obravnavi te zadeve bi utegnili biti treba pretresovati naslednje čvrtire prasanja:

- 1) kaj je koristniše kmetijskemu stanu posebno, pa tudi deželi sploh, da gruntne posestva nerazcepljive ostanejo, ali da se smejo razdrobiti na kose?
- 2) Ako je razdrobljenje dovoljeno, kako deleč sme segati?
- 3) Kdo naj bode varh in čuvaj, tudi razsodnik te mere?
- 4) S kolikšnim gruntnim posestvom naj se skaže, kdor želi napraviti uselbitev (Rückenbesitz) zunaj mest in tergov?

Leta 1849 se je pretehtovalo po ministerskem ukazu: ali bi se gledé na korist in dobiček posamnih gruntnih posestnikov in cele dežele smelo dovoliti razdrobljenje ali razkosanje gruntne posesti, ali popolnoma prepovedati? Po razodevi raznih deželnih navad v našem cesarstvu in uzrokov, kako da so se te navade ukorenile, je ministerstvo poterdilo navade vseh dežel s pristavkom, naj deželni zbori določijo, kako ima biti za naprej v tej zadevi.

Sedaj so ti zbori pred durmi, toraj se mu ponudi ta kosček, naj ga skusi zgristi tako, da bode koristno za vse, sedanjemu rodu in vsem naslednikom naše dežele.

Francozka vlada je po celi Ilirii dovolila nezumno razdelitev gruntnih posestev. Ko so Francoza zapodili iz naših krajev, je avstrijska vlada gruntnim gospodkam prepustila oblast, razkosanje grunta po svoji previdnosti dovoliti ali pa ne. Leta 1848 so bile uničene vse zveze med gruntno gospodko in podložnimi, in od tistihmal je vsak le sam svoj gospod in dela po svojem. Umni gospodarji delajo dobro, slabi gospodarji pa ravnaajo s svojimi grunti, da se Bog usmili! Grunt za gruntom se razcepuje večidel tako, da nazadnje sama ljuba hiša staremu gospodarju ostane. Kako mu je mogoče, za naprej pošteno živeti, in ne klôp soseski biti? Pa dalje: Če on še pohištvo prodá, gré nasledniku dovoljenje dati, da se na to siromaštvo sme ženiti? Vemo sicer, da mnogo naših kmetov je v velikih nadlogah dandanašnji in da so prisiljeni prodati kar imajo; al od takih revežev ni tû govorjenje, ker vemo, da „sila kola lomi“.

Razdelitev ali delitev gruntov se pa ne smé naravnost in sploh prepovedati, sicer bi sčasoma utegnili gruntje v roke takih bogatinov zlesti, ki bi jih po laški in angleški navadi revežem v najem (štant) dajali in namesto prejšnjih podložnih bi imeli za naprej večidel revne najemnike ali štantmane. Da bi se bogatini gotovo tega lotili, bi jih mi-

kala in napeljevala nizka cena gruntov, ktere bi nezmožni kmetje ne mogli preseči, in veliki čiuži od kupa brez vse nevarnosti kaj na kupu zgubiti. Kup na drobno prodanega grunta zmaga marsikteri lahko, in tako se velikrat primeri, da se nekteri deli grunta dražje prodajo, kot bi se iz celega grunta skupaj prodanega skupilo.

Po ti poti je delavnemu in šparovnemu revežu priložnost dana, si sčasoma toliko sveta skupiti kolikor ga bode potreba po postavah za uselbitev tû ali tam. Tudi porabi dober gospodar to priložnost lahko zato, da si svoje posestvo lepo vkup zloži in koristno okroži.

Iz tega se vidi, da bi ne bilo prav, ako bi se razdelitev gruntne posesti popolnoma prepovedala, pa tudi ne, ako bi se brezpostavno in nezumno razkosanje dovolilo. (Konec prih.)

Kako se more pitavno (žlahno) drevje saditi in rediti?

Skušnja uči, vidi se, in ljudje tožijo, da pitavno drevje ne raste rado in ne rodi sadja obilno, če je ravno iz sadovnice ali drevjenice (Baumschule) vcepljeno vzeto ali kupljeno, in v dobro zemljo posajeno; memo tega pa divjaki v germovji skopani, v sadovnjaku vsajeni in cepljeni, lepo rastejo in radi rodijo.

Res je in pogostoma se vidi po sadovnjakih in zakopih po goricah, da imenitno sadno drevje, jablaue in hruške, ktere so iz sejanih pešek na gredi ali v sadovnici zrastle in izrejene bile, slabo rastejo, malo rodijo, hitro se postarajo in mehovnate, majhne in košaste ostanejo.

Ljudje to viditi se izgledujejo, skimavajo, in nevoljni eden drugega poprašujejo, kaj bi vzrok tega bilo?

Vzroki so najberže toti:

a) Cepljenjaki ali divjaki, male že cepljene ali necepljene drevesa, ktere se iz grede vzamejo, ali iz sadovnice kupijo, pridejo zdaj v sadovnjaku ali v zakopji v terdo, divjo, nevdelano in nepognojeno zemljo, kadar so poprej na gredi ali v drevjenici v prekopani, rahli, pognojeni, zato v dosti boljši zemlji rastle, kakor zdaj; in če se tota zemlja ravno tudi dobra vidi, pa vendar ni tako dobra, kakor pognojena na prekopani gredi; kajti drevo je ravno tako kakor človek ali kaka druga stvar, če iz dobre reje pride v slabejo, se kmali pozná, da slabejša postaja.

b) Najde se, da je tako drevje pregloboko posajeno, da dosti debla v zemlji tiči; korenine pridejo v presuho in preterdo zemljo, da jih še deževnica ne namaka zadosti, in nima živeža, da bi spešno rastlo.

c) Zemlja, ako se pod drevjem ne prekopa in ne gnojí, je prevena, bolj terda in slaba, in zato drevju manj hranitna in hasnovitna, posebno če je ilovnata, pešena in kamnita.

d) Divjaki v hosti skopani zato raji rastejo v sadovnjaku, ker iz nevdelane zemlje pridejo v enako nevdelano, in ker niso boljše zemlje navajeni; zato ni proti njih naravi, če se presadijo, tako kakor pri onih iz sadovnic, kteri so rahi, nježlavi; zato tudi slabeje nature.

e) Mlademu pitavnemu drevju tudi radi červi škodijo, posebno jablanam, ki se pod skorjo napravijo in deblo ogrizejo.

Iz tega izhajajo sledeči nasledki in nauki:

1. Kdor pitavno drevje sadi, naj ga v dobro, rahlo zemljo posadi, v kakoršni je v gredi ali v drevjenici rastle, če češ, da ti bo rado rastle in rodilo.

2. Jamo skopaj zadosti globoko in široko, notri deni najprvo drobnega gnoja ali černe dobre zemlje, in jo lepo razgerni; postavi na njo tako globoko drevo, da ga bo dež dovelj namakal — ako je jama pregloboka, nasuj jo z boljo zemljo, da bodo po mokri zemlji korenine rastle in se razhajale. Tako ravnati vas uči vsako divje in samorastno drevo v lesu, logu in v gojzdu ali hosti, da drevesa ne spuščajo svojih korenin pregloboko v zemljo, ampak jih le po verhni boljši in rodovitniši zemlji razprostirajo, da jih dež in rosa po potrebi napajata. Če boš tako drevesa sadil, sem ti porok, da ti bojo čversto rastle in sčasoma gotovo tudi obilo rodile. Tudi špičnato ali iglenato drevje, katero spušča največje glavne korenine v zemljo, nima debela dosti v zemlji, kakor hojke, smreke in bori.

3. Ne sadi drevja blizo vkup, in tudi ne pod drugim drevjem, da si ne bo eno drugemu uapoti z vejami, kadar se razraste, in se ne duši; nikoli ne rodi rado, če je pre-gosto.

4. Ako hočeš, da ti sadno drevje jako rastle bode, prekopaj celi sadovnjak, in ga pognoji s kakim drobnim gnojem, plevnjekom ali dervotonšekom in sadi krompir, ali sejaj grahorko, kakor se to vidi po lotmerških verhih; samo pri debelu drevje odkopati v jeseni, pozimi zmerzavati pustiti in proti poletju okrog njega gnoj davati, drevju malo ali nič ne hasne, če so ravno to že stari delali. Ako se drevje le po koreninah gnoji, ne pa okrog debela, mu najbolj hasne.

5. Če nimaš prekopane ali rahle in gnojne zemlje za drevje, temuč prost sadovnjak, zakopje ali zemljo okoli hrama, sadi rajši divjake v hosti skopane, in jih cepi, kakor pa iz drevjenice; kajti totim je tota zemlja bolj primerna, kakor drevjeničnim.

6. Ljudje zdaj pogostoma pravijo, da sajeno drevje več ne zraste tako veliko kakor nekaj, da vidijo stare jablane, hruške, skoriše in kostanje jako visoke. Vzrok tega je, da je sedaj malo takih drevorejcov, kateri bi vedili drevje primerno obdelavati. Drevo se mora klestiti in spodnjih vej trebiti, da kviško raste in deblo dobi, zrastle bo in visoko in debelo bo. Če se mu pa spodnje veje puščajjo, ti zraste na germ in ostane majhno, nizko in se hitro postara. Drugi vzrok je, tote stare drevesa so čez sto do dvesto let stare; človek ne dočaka, da bi zdajno drevje tako veliko zrastle.

7. Ako mlado drevo verh zgubi, to je, če vse verhe na stran poganja, kviško pa nobenega, poreži jih, samo najvišjega, najlepšega in prikladnejšega mu pusti, postavi dolg kol ali ranto k njemu, ga zravnaj in priveži na-nj odločeni verh na več krajih, da drevo verh dobi, kviško raste in iz vej krono napravi. Toti verh pusti tako dolgo privezan, dokler močen postane in pokonci raste.

8. Če pri mladem ali starejšem pitavnem drevju najdeš spodaj na debelu rujave krugljice ali zjedi, je gotovo na debelu červova luknja; poiši jo, vzemi kako dolgo leseno šibko vejico, pahaj jo v luknjo tako deleč, dokler ji na konec ne prideš in če je šibica na koncu mokra in če po luknji bezaje žlopa, je znamenje, da si červa pokončal, in zjedi ne boš pod njim več našel. Š.

Ložki potok.

(Konec).

Ker je zemlja revna in vseh ljudi živiti ne more, si iščejo po družih potih življenja. Obertnija ni na visoki stopnji;

obode in rešeta delajo pa ne kaj veliko za kupčijo; trame tešejo, katero delo jim jako spod rok gré in jih vozijo na Obloke ali v Planino. Poleti si zaslužijo nekatere tedne s košnjo nekaj ranjšev; tudi „legarje“ za železnico tešejo na Notranjskem. Toda največi zaslužek je le na Horvaškem, kamor vsako leto vse možko beži, mladeneč 14 let star in mož, ki so mu krepke moči že začele pojemati, se tamkaj bratita. Različne dela imajo; najbolj pa obdelujejo les, in zato so njih roke bolj urne in pripravne, ali tešejo „legarje“ za železnico iz hrastja ali doge, ali pa delajo derva; zmirom pa je njih delo silno težavno in terdne mišice morajo biti v tistih, ki hočejo zimo v horvaških gojzdih preživeti. Pa niso vsak za-se, ampak se v društva skupijo, ki se jim pravi „kompanije“; in eden je poglavar vsakega društva. Ko se pogodijo s tergovcom, se podajo v gojzd, kjer imajo delo. Silno hrastje tisučerih let korenine razpenja po zemlji in stoji nepremakljivo kot hribje, na katerih raste. Zlo tema je poleti pod zelenimi veršiči, ki se v jeseni razjasni, ko listje velo odpada. V gojzdu si naredé kolibo iz desk, ki je kaj revna, kar se notranje oprave tiče; ne vidiš družega kot štiri gole stene s streho pokrite. Dečko, kakor pravijo fantiču kakih 14 let, ima vsaki dan opravilo zjutraj ob treh ogenj zanetiti, suhljadi, listja in vej mora dostikrat iti iskat v temno noč, ko silni mraz vse ude oledeniti hoče, ojstra burja v mladi obraz bodeče brije, revež se trese ko bičje, ko ga silni veter sém ter tje vije; in v gojzdu tulijo volkovi na vse vetre, blizo in daleč, da je res strah iz kolibe se pokazati. Ko se ogenj v suhljadi dobro vplamení, se v kotlu sneg raztopi in turšični žganjci se skuhajo ali bolj rečeno spečejo, ker terdi so in v ustih ko žaganje. Ta živež je celo zimo dan na dan brez zabele. Čez dan delajo na vse žile, da je več zaslužka, in zvečer pozno se vležejo spat, pa ne na mehko posteljo, ampak na slamo na terdih tleh razstlano, obuti in vsi oblečeni, noge obernjene proti ognju, ki sredi kolibe gorí, da se led in sneg otaja čez noč; zvečer niso v stanu izzuti obuvala. Saj si vsak lahko misli, da tako življenje pri turšičnih nezabeljenih žganjcih trikrat na dan in delo terdo in počasno o hudem zimskem mrazu, ko hrastje po gojzdu od mraza poka, ne stori človeka mehkužnega, ponoči jih pihlja skozi špranje kolibe ojstra burja in jim tako spanje prijetno dela. Pa včasih se dobi tudi bolje delo kje drugej, ko se dobro imajo in ajdovi žganjci na masti plavajo, ko jim gosi in rac ne pomaukuje in dobre sladke vinske kapljice. Ako veliko zaslužijo čez zimo, prinesó o veliki noči ali o binkošnih domú precej denarja; dečko dobi na pol kar drugi, po 100 gold. na vsakega pride, ako je dobro, in vodja za trud tudi nekaj več. Včasih je tudi slaba, da se res ne plača trud.

V Travniški vasi je tudi parna žaga, ki vsako leto sila veliko tramov potrebuje, da je zmiraj v delu in žagance se vozijo na Obloke in v Planino, od kodar se po železnici ali na kolah v Terst vozijo. Pri ti žagi si ljudje veliko lepega denarja zaslužijo, kakor tudi z vožnjo žaganc in tramov.

Lani se je nova šola sozidala, ki je kaj lepa in prostorna. Ondotni gosp. fajmošter A. Pibernik so si veliko prizadeli, da se je potrebno poslopje več naredilo, kar bo gotovo hasnilo fari. Tudi gosp. Lavrič, ondašnji učitelj, zasluži pohvalo, verli Slovenec je in si jako prizadeva s šolarji; ne samo navadne šolske predmete uči, temveč tudi sadjorejo; napravil je blizo šolskega poslopja lepo drevesno šolo.

Kar jezika tiče, govoré tu jako čisto, veliko lepih besed se še najde med ljudstvom, ki drugod niso znane; sploh nemčevanja tukaj ni; nekaj besed naj tu postavim, kar mi je znanih: floss = plav; matast adj. = neumen; matec = neumnež; kebast = samo v gačah in srajci; dobelj = fähig (tudi v staroslov.), les = gojzd (tudi v staroslov.). Jezika ne zavijajo tako močno kot sosedni Rib-